

hetőleg a család kötelékében adassék meg mindazon feltétel, amely testi- és szellemi fejlődéséhez szükséges. Helyesen hivatkozik *Johan Béla* XIII. Leó pápa *Rerum novarum* kezdetű enciklikájának idevágó kitételére: „Azt akarni” — mondja a pápai körlevél — „hogyan az államhatalom a családi szentélybe is belehatoljon, nagy és végzetes tévedés. Midőn a szociálisták a szülők gondviselését mellőzve az állam gondoskodását sürgetik, a természeti jog ellen vétének s a családi szervezetet megbontják.” Megnyugvással látjuk, hogy közegészségügyi és szociális vezetőink gyermekvédelmünket a fentiek szellemében, tehát lehetőleg mindig a család védelmén keresztül akarják továbbépíteni. Csupán az Országos Nemzeti Családvédelmi Alap áldásos működésére utalok, amelynek eredményeképpen évente sok ezer család menekül meg az összeomlás veszélyétől s ezzel gyermekeinek elvesztésétől.

KRAMÁR JENŐ

Magyar falu a megszállás alatt

A GAZDAGSÁG és a jólét földjének hírében álló Bácskában mindig a magyarok voltak a legszegényebbek és ha elfogadjuk azt a tételt, hogy akié a föld, azé az ország, akkor ezt a területet a török hódoltság kezdete óta csak kis részben mondhatjuk a magunkénak. Mindig sajátos helyzetet teremtett itt a földbirtokok nemzetiségi megoszlása, de azt a fájó tényt, hogy a bácskai magyarság a telekkönyvekben nincs számarányának megfelelő súllyal képviselve, sohasem éreztük nyomasztóbbnak, mint a 23 éves megszállás alatt, amikor szegénységünk fokozott mértékben nyomta rá bélyegét népi életünkre, mert a magyarság hivatalos támogatás hiányában csak saját erőire támaszkodhatott. Akkor éreztük át teljes jelentőségében annak a tételnek igazságát is, hogy gazdaságilag erősebb kisebbség kevésbé függ a hatalom jóakarától, mint az a nép, amelynek lépten nyomon szüksége van arra, hogy az élet fenntartásához nélkülözhetetlen eszközök előteremtésében a hóna alá nyuljanak.

A kisebbségi sors legjellemzőbb sajátossága a kisebbségi nép magáraulaltsága olyan államban, ahol éles határvonalat húznak a többségi nép és a nemzetiségek között. S ebben a helyzetben a magyar falu találta fel magát elsőnek. Rövid előadás keretében nincs módomban minden részletre kitérő alapossággal rajzolni meg a kisebbségi falu életét s azért csak nagy vonalakban írhatom le, milyennek láttam a magyar falut a megszállás alatt.

A falut épűgy készületlenül találta a váratlanul bekövetkezett idegen uralom, mint az egész magyarságot. A falu ösereje azonban a földbekapaszkodva másképen fogadta a történelmi vihart, mint az ideges, kapkodó, egyensúlyát veszített város. A falu lakosságának zömét — a Bácskában általában 80—85 százalékát a földműves nép alkotja, amelyet nem lehetett elmozdítani állásából, foglalkozásá-

nak gyakorlását nem lehetett nyelvvizsgához kötni, működési engedélyre pedig nem volt szüksége s ezzel elkerülte azokat a nehézségeket, amelyek a legtöbb panaszra adtak okot abban az időben. A falu éléről eltávolították a magyar vezető réteget s ez hosszú időn keresztül érezte ugyan hatását, lényegében azonban nem változtatta meg a falu életkörülményeit a hatalomváltozás. A falu nem évekkel, hanem évszázadokkal méri az időt, élete mindig nehéz volt és könnyebben helyezkedett bele most is az adott körülményekbe. Hozzászokott a viharokhoz. A paraszt tudja, hogy gabonáját, amelyet ősszel elvet, rengeteg veszély fenyegeti az aratásig: a tél hidege kifagyaszthatja a zsenge vetést, tavasszal árvizek jöhetnek, a májusi ég mindig jéggel fenyeget, buta véletlen vagy bűnös kezek felgyújtják a sárguló kalásztengert, tözsdei kalmárkodások a termelési költségek színvonala alá süllyeszthetik a gabonaárat, még sem riad vissza a vetéstől. Elvégzi kötelességét és a jólvégzett munka megelégedést szülő tudatában várja az aratást. *Ez volt a magyar falu magatartása a kisebbségi sorsban is.* A falu megtett mindent, ami az ő kötelessége volt: dolgozott, szaporodott és hitt. Nem engedte ki kezéből a kaszát és belekapaszkodott a földbe. Akinek volt földje, az e mögé sáncolta el magát amíg elmúlik a vihar. Igazán nehéz helyzete csak a munkásnak volt, akár a mezőgazdaságban, akár az iparban keresett elhelyezkedést. Sok volt a munkáskéz, kevés a munkaalkalom és a Dunától délre fekvő inséges szerb területek öntöttek az olcsón dolgozó balkáni munkástömegeket, akiket nemcsak igénytelenségük, hanem a hivatalos hatalom támogatása is a magyar munkás elé helyezett. S ez annál súlyosabb probléma volt, mert épen a szegény munkástömegek a legszaporábbak és számuk a magyarság harmadrészét tette ki.

1935-ben huszonkét bácskai község adatainak összegyűjtésével kutattam a kisebbségi magyar nép gazdasági helyzetét. Adатаim szerint az említett huszonkét községben a magyar lakosság 43.4 százalékanak volt saját földje, a lakosság 38.2 százaléka pedig földnélküli zsellér volt. A többiek az iparban, kereskedelembe, vagy szabad értelmiségi pályákon kerestek boldogulást. A földbirtokkal rendelkezők zöme azonban csak törpebirtokkal bír, amit bizonyít az a tény, hogy a magyarság 36 százalékanak földje csak 10 holdig terjedt, 8.1 százalékanak 10—15 holdig, 2.2 százalékanak 50—100 holdig s csak a magyarság három és fél ezreléke rendelkezett száz holdnál nagyobb kiterjedésű birtokkal. Ebből egyúttal az is látható, hogy a magyar mezőgazdasági munkásnak igen gyér munkalehetőségei voltak, hiszen csak a húsz holdnál nagyobb birtokok alkalmaztak bér munkást, vagy éves gazdasági cselédet, míg az ötholdnál kevesebbel rendelkezők részben maguk is bér munkára szorultak.

Az első tíz évben a magyarságnak sikerült megtartania birtokállományát, amikor azonban a szemestermények világpiacán beállott a válság, hatalmas megrázkódtatáson ment keresztül és a válság — hozzávetőleges számítások szerint — a magyarság birtokállománya 10 százalékanak elvesztésére vezetett. A gazdasági válság csak a magyarságnál okozott ilyen nagymérvű birtokvesztést. A hasonló kisebbségi sorsban élt németiség kitűnő gazdasági szervezett-

sége révén nemcsak nem veszített birtokállományából, hanem még gyarapította is azt. A dobra került magyar földek szerbek, vagy németek kezére jutottak. Ekkor éreztük a legnagyobb mértékben, milyen végzetes mulasztást követtek el azok, akik a magyarságot idejében nem szervezték gazdasági, kulturális és társadalmi egységgé. A németiség segítő szervei a válságos években teljes lendülettel dolgoztak és mentő munkájuk elismerésre méltó eredményekben mutatkozott meg. Ők a világháború előtti időkből származó szervezetüket fejlesztették tovább, mi a kisebbségi sorsba nem hoztunk magunkkal ilyen segítő szerveket s nem tudtuk megakadályozni, hogy a magyarság ne engedje ki kezéből a földet. A magyar gazdák ezrei adósodtak el s bár a későbbben hozott földművelésmielmi törvény a magyarságnak is biztosította a törvényadta előnyöket, gazdáink majdnem a felszabadulásig nyögték a terheket. Az eladósodás egyik főtényezője az alacsony terményárak mellett az uzsorakamat volt. Nem egy esetről tudok, amikor a gazda 25—30 százalékos kamatot fizetett idegen kezekben levő pénzintézeteknek s ezt a föld jövedelméből nem lehetett fedezni.

Azok a gazdák, akik alól kicsúszott a föld részben a pancsovai rétbe vagy a Szerémségbe mentek szerencsét próbálni, a többiek szaporították a mezőgazdasági munkásság vigasztalanul népes táborát. Fajtánk életrealitását dicséri az a tény, hogy sokan azok közül, akik az anyagi tönkrement után a frissen lecsapolt pancsovai rétben kezdtek új életet, itt tisztességes megélhetési lehetőségeket teremtettek maguknak. Sok munkával és még több ötletességgel úgy gyökeret vertek Belgrád szomszédságában, hogy a szerb főváros piacának jórészét ők látták el konyhakerti cikkekkel, vágott virággal és tejjel. *Amit bácskai földön nem tudtak, itt megtanulták:* áttértek a kifizetődőbb kertgazdálkodásra. Érdekes megjegyezni ennek kapcsán, hogy míg minden magyar község birtokállományát megtizedelte a válság, addig a konyhakertészkedéssel foglalkozó Bácskertes színmagyar község gazdaságilag gyarapodott. Különben ez az egyetlen magyar község, amely a szomszédos szerb és német falvak rovására növeli határát. Felforgathatta az idő a rendet, ez a nadrágszíjvékonyka földdarabokba kapaszkodó magyar falu győzedelmeskedett a vihar felett, pedig itt két hold föld jut csak fejenkénti átlagban a magyarságra s csupa néhány holdas kisbirtokból áll a határ.

A mezőgazdasági munkásságra a háborút követő konjunkturális évek elmúltával ráköszöntött a munkátlanlás s az életösztön megszűnt a vidékekre űzte kényér után. Sajátságos, hogy míg a balkáni részek munkaerő feleslege a Bácskában keresett és talált idénymunkát, addig a munka után az ország legkülönbözőbb részeibe vándorló magyar munkásnak a balkáni tájak nyújtottak elhelyezkedést. A fruskagorai szőlővidék magyar beszédű volt hangos, de a legnagyobb központ, amely a magyar munkásságot felszívta Belgrád és Északserbia néhány más gyors ütemben fejlődő városa volt. A belgrádi munkaalkalmak annyira vonzották a magyar falvak munkaerő feleslegét, hogy az építkezések nyári hónapjaiban 10—15.000 bácskai magyar munkás talált elhelyezkedést mint napszámos. Ta-

lálkoztunk egykori magyar mezőgazdasági munkásokkal Dalmácia sószáraitóinál és a délszerbiai bányákban is. Szétszóródtak a magyar munkások, de segítettek magukon.

A felvázolt gazdasági helyzet rányomta bélyegét a magyar falu minden életmegnyilvánulására. Szegénységünk gátolta a kulturális haladást is, a művelődési alkalmak hiányával párosult kenyérgondok szaporították az analfabéták számát és kerékkötői voltak a falu tehetséges elemei felemelkedésének. Magyar középiskolák ugyan-csak jelentéktelen számban voltak, a szerbek azonban nem neheztették meg a szerbnyelvű iskolákban való tanulást, sőt az adó árán-nyában megállapított tandíjrendszer egyenesen elősegítette a szegé-nyek iskoláztatását. A széles magyar néptömegek azonban ehhez sem voltak elég erősek. Iskolánkivüli művelődési lehetőségei csak a meg-szállás utolsó 5—6 évében voltak a magyar falunak, amikor a szer-bek lehetővé tették a politikamentes magyar egyesületek szélesebb alapokon nyugvó munkáját s az egyesületek élve az alkalommal a legkülönbözőbb tanfolyamok egész sorát szervezték meg a legeldu-gottabb faluban is. Soha sem volt talán annyira pezsgő élet a ma-gyar falvak egyesületeiben, mint a jugoszláv uralom utolsó éveiben. Érdekes lett volna statisztikát készíteni arról, milyen példát-lan buzgalommal dolgoztak a falvak magyar egyesületei is s bár ez a munka sokszor volt híjjával a tervszerűségnek és a szakszerűség-nek, alkalmas volt arra, hogy kifelé és befelé egyaránt súlyt adjon a magyarságnak, erősítse öntudatát és fejlessze közösségi szellemét. Kár, hogy ennek szükségességére népünk már korábban nem éb-redt rá.

A magyar falu magatartása egészséges és józan volt. Nagyre-ményű fellobogások és visszahullások nem vertek hullámokat a falu életének csendes felszínén s amikor a kitartó várás 1941 áprilisában meghozta jutalmát, a falu átmentette azt mi lényege: időtálló, töret-len népiségét és magyarságát.

MUHI JÁNOS